

Plaquetes

de

PINA II

1. Pina. Les nostres cases.
Toponímia urbana i rural
2. Inventari arqueològic
del terme de Pina

AJUNTAMENT D'ALGAIDA

*Història
i Cultura*

8

Plaquetes

d'Història i Cultura

PINA II

1. Pina. Les nostres cases.
Toponímia urbana i rural
2. Inventari arqueològic
del terme de Pina

AJUNTAMENT D'ALGAIDA
NÚMERO 08

ALGAIDA, SETEMBRE DE 1999

© del text: Bernat Servera Ribas
© de les fotografies: Pere Oliver Cirer
© de l'edició: Ajuntament d'Algaida, 1999
Edició digital dins la *Col·lecció Binària*: Abril, 2019

Edició a cura de la Biblioteca Municipal d'Algaida
Coordinació de l'edició: Bartomeu Salas Mascaró
Mecanografia i maquetació: Gabriel i Bartomeu Salas Mascaró

AJUNTAMENT D'ALGAIDA
C/ del Rei, 6. 07210 Algaida (Illes Balears)
Tel.: 971 12 50 76 - Fax: 971 12 50 44
ajuntament@ajalgaida.net
http://www.ajalgaida.net

Impressió: Grafimut, Lluçmajor
Dipòsit Legal: PM- 1.793-1999
I.S.S.N.: 1136-4531

TAULA

PRESENTACIÓ A L'EDICIÓ DE 1999.....	7
I. PINA. LES NOSTRES CASES. TOPONÍMIA URBANA I RURAL	9
I.1. INTRODUCCIÓ.....	9
I.2. HISTÒRIA DE PINA.....	11
I.3. LES NOSTRES CASES	14
I.3.1. Les cases de poble	14
I.3.1.1. Cases d'un aiguavés	14
I.3.1.2. Cases de dos aiguavessos	16
I.3.2. Les cases de fora vila.....	22
I.3.2.1. Les cases de possessió	22
I.3.2.2. Les cases d'establit	25
I.3.3. Les casetes.....	25
I.3.3.1. Casetes d'era	25
I.3.3.2. Casetes de figueral.....	25
I.3.3.3. Casetes de vinya	26
I.3.3.4. Casetes d'horta.....	26
I.3.3.5. Casetes de camp.....	26
I.3.4. Els trasts o solars.....	26

I.4. TOPONÍMIA URBANA	27
I.4.1. Carrers i places. Toponímia urbana	27
I.4.2. Llistat de cases que tenen o han tengut....	50
• <i>Capella o església</i>	50
• <i>Convents</i>	50
• <i>Molins de vent</i>	51
• <i>Molins d'aigua</i>	51
• <i>Molins de sang</i>	51
• <i>Forn Públic</i>	51
• <i>Cafès</i>	52
• <i>Botigues</i>	52
• <i>Cellers i Cups</i>	52
• <i>Ferrereries</i>	53
• <i>Fustereries</i>	53
• <i>Barberies</i>	53
• <i>Estanc</i>	54
• <i>Apotecaria</i>	54
• <i>Escola Pública</i>	54
• <i>Teulera</i>	54
• <i>Farinera</i>	54
• <i>Sabaters</i>	54
• <i>Restaurants</i>	54
• <i>Boals</i>	54
I.4.3. Llistat de cases desaparegudes	55
I.5. TOPONÍMIA RURAL	55
I.5.1. Cases de possessió	55
I.5.2. Cases d'establir	57
I.5.3. Casetes	58
I.5.3.1. <i>Casetes d'era</i>	58

1.5.3.2. <i>Caseta de figueral o sequer</i>	59
1.5.3.3. <i>Caseta de vinya</i>	60
1.5.3.4. <i>Caseta d'horta</i>	62
1.5.3.5. <i>Caseta de camp —resguard—</i>	62
 2. INVENTARI ARQUEOLÒGIC DEL TERME DE PINA	65
2.1. INTRODUCCIÓ	65
2.1.1. El període arcaic	65
2.1.2. El període pretalaiòtic	66
2.1.3. Període talaiòtic	66
2.1.3.1. <i>Primera fase</i>	67
2.1.3.1.1. <i>Els Talaiots</i>	67
2.1.3.1.2. <i>Els poblats</i>	68
2.1.3.1.3. <i>Els utensilis</i>	69
2.1.3.2. <i>La segona fase (del 800-123 aC)</i>	70
2.2. TOPONÍMIA.....	70
2.3. MOTIUS DE LA DESTRUCCIÓ DE LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES	71
2.4. UNITAT D'ASSENTAMENT TALAIÒTIC DE PINA.....	72
2.5. INVENTARI ARQUEOLÒGIC DEL TERME DE PINA	75
2.5.1. El període pretalaiòtic.....	75
2.5.1.1. <i>Coves d'habitació</i>	75
2.5.1.2. <i>Coves artificials o d'enterrament</i>	77
2.5.2. Període talaiòtic.....	77

TAULA DE FOTOGRAFIES

1. Sa Creu. A l'entrada del poble.....	8
2. Casa d'un aiguavés. Can Xiscos.....	15
3. Casa de dos aiguavessos. Cases noves de Son Gorreu.....	17
4. Detall de l'arc rebaixat del Molí.....	18
5. Estrella mostrejada de Son Gorreu.....	19
6. Detall de la cuina de Can Toni de Son Jaume Maig.....	21
7. Detall de l'escala de sa boal de Son Ribes.....	23
8. Capella de Ca ses Monges.....	24
10. Carrer de l'Esperança.....	37
11. Cisterna de Son Gorreu.....	61
12. Possible enterrament a ses tanquetes de Can Verd.....	67
13. Antiga ubicació del poblat talaiòtic de ses tanquetes de Can Verd.....	68
14. Vaixella de tasses (tanca de ses Oliveres).....	69
14. Vista del puig de Randa des de ses talaies de Son Miquelet.....	71
15. Plànol del terme de Pina on hi podeu localitzar els talaiots i les coves.....	73
16. Possible sitjot, per a guardar aigua.....	76
17. Bronzes trobats als corralassos de Son Bou.....	78
18. Talaiot de sa tanca de ses Oliveres.....	79
19. Talaiot de sa tanca de ses Oliveres. Detall de la columna i l'entrada.....	80
20. Planta i alçat del talaiot de sa Casa Nova de Pina.....	80
21. Banya de fang.....	80

PRESENTACIÓ A L'EDICIÓ DE 1999

LES CASES DE PINA I UN recull de toponímia urbana i rural, juntament amb l'inventari arqueològic del terme de Pina, són els temes de dos nous treballs de Bernat Servera Ribas, que ara us presentam i que conformen el vuitè número de les Plaguets d'Història i Cultura.

Aquests nous treballs ens permeten apropar-nos un com més al coneixement del nostre patrimoni arquitectònic, històric i cultural.

Les cases dels nostres pobles composen necessàriament l'escenari de l'esdevenir quotidià d'homes i dones. Són, al mateix temps, testimonis vius del passat: apropar-nos al seu coneixement ens permetrà augmentar de qualque manera el nostre sentiment de pertinença a una comunitat amb un patrimoni ric, que esdevé un bé provinent del passat, ens permet gaudir-lo en el present i ens obliga a preservar-lo pel futur.

Els dos treballs que integren la Plagueta són uns estudis elaborats per Bernat Servera amb col·laboració d'altres persones que, des de l'any 1998 ha anat presentant durant les festes de sant Cosme i sant Damià de Pina, continuant amb la trajectòria iniciada l'any 1994 i que culmina amb l'edició de la Plagueta número quatre d'aquesta col·lecció.

Hem de destacar que aquests treballs compten amb l'interessant complement de les fotografies de Pere Oliver, algunes de les quals podeu veure reproduïdes en aquesta Plagueta.

Miquel Ballester Salas
REGIDOR DE CULTURA

1. Sa Creu. A l'entrada del poble.

I

PINA. LES NOSTRES CASES TOPONÍMIA URBANA I RURAL¹

BERNAT SERVERA RIBAS

PERE OLIVER CIRER

I.1. INTRODUCCIÓ

AMB AQUEST ESTUDI VOLEM DEIXAR EL testimoni de com eren les cases del poble de Pina mentre serviren com a cases per a la pagesia.

Són de tipus tradicional i es construïren fins als anys seixanta. Aquestes cases, a més de servir com a habitatge familiar, tenien tota una sèrie d'espais auxiliars annexos —pallisses, solls, celler, portassa, etc.— per poder mantenir una sèrie d'animals domèstics que ser-

---

1. Publicat per primera vegada per l'Ajuntament d'Algaida amb motiu de les festes dels Sants Cosme i Damí de Pina l'any 1998. L'any 1999 se'n va fer una primera edició dins la col·lecció Plaguets d'Història i Cultura.

vien per al treball del camp —bísties— o pel manteniment —porcs, gallines, conills...—. També comptaven amb una certa extensió de conradís que servia per a fer hortet o per a corral de figueres de moro.

Avui en dia, la major part de la població viu dins el nucli urbà però, temps enrere, la població estava més dispersa. Els que vivien a les possessions tenien una posada al poble on l'amo tenia casa parada, tant per anar a missa els diumenges i festes, com per a la venda dels productes del camp.

A més de les posades, volem descriure les cases dels jornalers, les dels roters, les dels menestrals, les dels petits pagesos de la mula i el carro, les dels grans propietaris, les cases de possessió, les cases d'establitz, les casetes de figural, les d'era, etc. Volem destacar els elements més importants que encara es conserven però que, amb el pas del temps, van perdent moltes d'aquestes senyes d'identitat.

Volem que sigui un homenatge a aquells homes que aprengueren a treballar les pedres, donant-les formes adequades i que alçaren cases que encara avui perduren amb un grau de conservació sorprenent. Aquells homes que treballaren la pedra s'anomenen, amb orgull, picapedrers.

També volem fer tot un recull de toponímia urbana i rural perquè, com diu Climent Picornell: «És un exercici de cada vegada més urgent i necessari, sempre que encara siguem a temps de beure de les fonts orals, que ens informin i ens ajudin a identificar i a situar el topònim».

O, també, Cosme Aguiló: «Ara que encara hi som a temps, emprès per la por de parlar del paradís perdut, he volgut recopilar les paraules d'aquesta terra per estudiar-les o, si més no, per a conservar-les, ja que hem hagut d'aprendre amb una aspra lliçó, que els canvis d'un territori i les seves pregones transformacions són els enemics més poderosos dels nostres noms de lloc».

En aquest estudi no farem referència als xalets dels diumenges que s'han aixecat darrerament per tot arreu.

1.2. HISTÒRIA DE PINA

El poble de Pina es troba situat al marge esquerre de la torrentera, damunt un petit pujol, al costat de la font. Amb el temps aquest petit nucli s'ha anat estenent a les dues voreres de la torrentera. Està construït damunt un poblat talaiòtic —s'han trobat restes a la mateixa plaça, al corral de ses Monges i a Can Muntents—.

Durant l'època islàmica féu part del *juz de Muntuy*. El *qanawat* de la font, la claveguera que drena les aigües, les marjades de l'hort i probablement el molí d'aigua de dins l'hort, també són d'aquest període.

En el *Llibre del Repartiment* (1232) ja es documentaven dos molins d'aigua a la vall de Pina. Sabem també que en el *Llibre del Repartiment* s'adjudicaren tres alqueries anomenades Pina, de 16 jовades, a Robert de Tarragona, el qual cosa indica que el topònim és anterior a la conquesta.² Segons Coromines, no hi ha dubte que és mossàrab, probablement del romànic *pinna* 'penya'.

Altres historiadors com Berard o el pare Munar creuen que aqueixes alqueries arribaren a ser d'un tal Garcia Pérez de Pina i d'aquí que s'anomenassin Pina. Segons les darreres investigacions sembla esser que en el segle XIV encara estaven en nom del primer propietari, l'esmentat Robert de Tarragona.

El nucli de la població degué anar creixent al voltant de la font.

Durant la baixa edat mitjana hi ha indicis d'un terme de Pina. El 1349 movien plet contra els habitants del terme del Rafalet sobre l'aigua de la font de Pina.³

2. *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Tom 13. Pàg. 134.

3. *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Tom 13. Pàg. 135.

Segons tradició oral, al sud-est de Pina hi havia uns terrenys pantanosos dels que encara queden restes al puig Moltó. Aquelles aigües feien la vida impossible en aquests indrets, això ocasionà que la població es traslladàs a la part d'Algaida.

Aquesta població dispersa començà a agrupar-se al llarg del segle XVI. Segons els *Estims de 1577*, Pina tenia 149 habitants: 42 homes, 42 dones i 64 nins i unes 30 cases. Aquestes cases no estaven en filera, formant carrers, sinó edificades prop d'un camí, però dins un tros de terra propietat de l'amo de la casa. Per això encara hi ha tantes cases arraconades dins el poble.⁴

En aquesta època es degué construir el primer oratori, entre 1589 i 1603, que coneixem per les descripcions de Jeroni de Berard (1789) que diu: «Era petita i baixa de teulada. Es trobava en estat ruïnós però la primera reforma no arribà fins el 1717, data que apareix en l'arc més a prop del presbiteri i que quan es va pintar quedà tapada. El 1603 l'oratori va esser dotat de campana».

En els *Estims de 1694* es comptabilitzen en el terme de Pina un total de 46 cases i 17 possessions amb unes 315 persones.

Hi ha notícia (1717) de l'existència d'unes terres comunals a sa Mola per un plet que els piners mantingueren amb Pere Joan Ribes i altres i per un altre amb Jaume Mallol —«Figa Seca»— de Montuïri el 1743. Els habitants de Pina demanaren a l'Ajuntament d'Algaida que els ajudàs a defensar els seus drets.⁵

A mitjans segle XIX, segons l'arxiduc Lluís Salvador, s'havia arribat a 480 habitants en 95 cases, 14 de les quals eren deshabitades.

El nou temple es construï entre 1853 i 1858. El promotor del nou temple fou Gabriel M. Ribes. El dia 8 d'octubre de 1853 es convocà una reunió a l'antiga vicaria per estudiar la conveniència de trans-

---

4. *Es Saig*. Núm. 52. Pàg. 20. Pare Munar.

5. *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Tom 13. Pàg. 135.

formar, remodelar i decorar l'església del poble.⁶ El vicari de Pina, mossèn Francisco Oliver —de Son Gorreu— es va comprometre al manteniment dels jornalers. El poble contribuï amb el material per a la construcció. El Molí va córrer a càrrec del transport del material i de dur la relació de espeses. El temple fou inaugurat el 26 de setembre de 1858. Les despeses pujaren a 9.500 lliures de les quals 1.700 foren pagades pel seu promotor.⁷

Mossèn Gabriel Ribes de Pina i la seva germana Josepa Maria, el 1856 fundaren la Congregació de les Filles de la Misericòrdia conegudes com a monges franciscanes. El primitiu convent se situà a la mateixa illeta de l'església. Posteriorment (1891) es va construir un nou edifici que es comunica amb l'antic convent per un pont. El 1924 s'inaugurà la capella d'estil neogòtic.

Fins el 1970 la majoria dels habitants de Pina es dedicava al sector primari però avui aquest sector és molt reduït i la població es dedica al sector serveis.

La proximitat amb Palma ha fet que a Pina proliferassin les segones residències per la contrada.

La població actual (1998) és d'uns 400 habitants. En els anys trenta-quaranta arribaren als 700.

Compta amb corrent elèctrica des dels anys trenta, la qual, inicialment, es produïa a la Farinera Vella i més tard a les cases de Camadò Nyama. El servei telefònic s'hi instal·là l'any 1950.

Disposava d'escola unitària de nins i de nines fins el curs 1970-71 que fou absorbida per els escoles d'Algaida. L'escola, per no tenir edifici, es va fer a diferents cases del poble. També funcionava una

---

6. FULLANA PUIGSERVER, Pere; LLABRÉS MARTORELL, Pere Joan. *Gabriel Marià Ribas de Pina. Evangelitzador i Fundador (1814-1873)*. Palma: Franciscanes Filles de la Misericòrdia, 1997. Pàg. 126.

7. *Op. cit.* Pàg. 127.

escola de nines al Convent de les monges, on encara avui segueix el parvulari.

La unitat sanitària fou inaugurada l'any 1992 a l'antic solar de Can Lluís i disposa d'un camp de futbol inaugurat el 1985 i d'una pista de tennis.

El 1994 es bastí la xarxa d'aigua corrent i clavegueram que encara no s'ha posat en funcionament.

El poder municipal d'Algaida està representat per un batle pedani. Actualment (1999) Pina té dos regidors.

1.3. LES NOSTRES CASES

Dins l'arquitectura tradicional del nostre terme podem distingir diferents tipus de cases:

LES CASES DEL POBLE	LES CASES DE FORA VILA	CASETES
D'un aiguavés De dos aiguavessos	De possessió D'establit	D'era De figueral De vinya D'horta De camp

1.3.1. Les cases de poble

De les cases tradicionals del nostre poble, en podem fer dos grups: les d'un sol aiguavés i les de dos aiguavessos.

1.3.1.1. Cases d'un aiguavés

Les cases d'un sol aiguavés són aquells habitatges més humils. La majoria no donen als carrers i solen estar situades a dins endinsades i racons. Són cases d'indubtable interès. L'alineació de les cases no

2. Casa d'un aguavés. Can Xiscos.

coincideix amb el carrer perquè és més antiga que el traçat d'aquest o perquè en aquell temps cercaven que les construccions s'orientassin cap al sud per poder aprofitar la calor del sol a l'hivern. Altres s'anaven edificant al llarg del camins.

Moltes d'aquestes cases es donen el costat per així aprofitar les parets amitgeres. El resultat és una sèrie d'habitatges amb una carrera al davant, amb un pas comú d'accés que els separa dels corralets, solls, porxos, del forn i de la cisterna. Davant la casa no faltava el parral, per poder sortir a la fresca a l'estiu. De raconades, en tenim per tot el poble, però principalment a la zona del nucli urbà conegut com a sa Raconada.

Altres vegades aquestes cases petites són fruit de la partió per qüestions d'herència de trasts i cases. Aquesta es dona al nucli de Can Jordà —Can Pinetes—.

Aquestes cases solen tenir la cuina i un dormitori a cada part de l'aiguavés i una escala que puja a la sala d'altura reduïda. La sala servia per guardar el gra i altres queviures i, també, com a habitatge del més joves de la casa.

La pallissa i el sostre per la palla estava al costat de la casa. Per pujar al sostre ho feien per una escala de gat.

Davant la carrera hi havia el porxo, el forn, la cisterna, la soll, el galliner i el corralet per a la verdura. Tampoc no faltava es colcador, per pujar a la bístia i, davant la carrera, el corral de figueres de moro, el lloc comú i el femer.

1.3.1.2. Cases de dos aiguavessos

Les cases més grans tenen uns 10 metres de façana i dos aiguavessos separats per un arc rebaixat. El primer aiguavés és gran amb un o dos dormitoris. Al segon hi ha la cuina, el rebost i l'estable a les cases que no tenen portassa. Les que tenen portassa l'estable està al corral.

S'entrava la bístia per dins la casa fins a la pallissa per un carreró empedrat per evitar que les ferradures fessin malbé el trespol.

A la clau de l'arc central i sol haver un ganxo per a penjar-hi la romana. A damunt la sala, on es guardaven els queviures, hi ha el gra per al bestiar i els sostre per a la palla i per a jeure els missatges.

La cuina era la peça on es feia més vida familiar, almenys a les vetllades d'hivern. A la cuina hi trobam la foganya i el moro, amb el pint de xemeneia que ocupava tota l'amplada de la cuina. A un racó, el cosí per fer la bugada, el llenyer, el rentador i el gerrer; la cuina econòmica de carbó i els escudellers de marès. Moltes cuines tenien una estrellla mostrejada per poder guaitar els que entraven a la casa. Les cases més humils tenien la cuina més reduïda.

Les parets mestres es feien de pedres i es lligaven amb una mescla de call vermell que, en assecar-se, tornava molt dur. Aquesta mescla s'anomenava paret verda. Les pedres es duïen de les rotes —Rotes

3. Casa de dos aiguavessos. Cases noves de Son Gorreu.

Noves, Rotes Velles, Figueral de Son Ribes, Son Bous o Son Gat—. Ja dins aquest segle es començaren a emprar mitjans de marès de Galdent o de Marina. Aquestes parets eren molt gruixades i servien com aïllant tèrmic a l'estiu.

Els forjats són de bigues de fusta, antigament troncs rectes no gaire escairats, i darrerament de taulons. Entre les bigues es posaven peces de marès de llivanya. La coberta era de teula àrab sobre una encanyissada. A cada part dels vessants de la teulada hi havia tot un sistema de canals per recollir l'aigua de pluja i dur-la a les cisternes.

En el segle passat eren poques les cases que tenien cisterna ja que tota la gent anava a cercar l'aigua a la font pública. Les dones anaven a rentar-hi i també traginaven l'aigua amb la gerra damunt el cap. Els homes anaven a abeurar el bestiar i amb les botes traginaven aigua a la casa, per regar o pel bestiar.

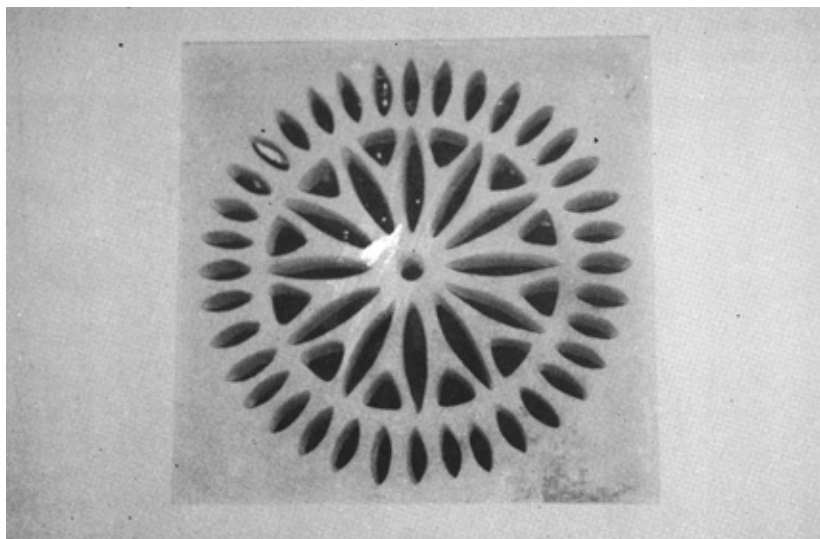
4. Detall de l'arc rebaixat del Molí.

Els trespols dels baixos eren de morter de grava —pols de test i calç molt morta que es deixava reposar uns mesos— el pas central es feia de macs rodons perquè la bístia no l'espatllàs.

Les úniques obertures de la casa eren el portal i qualche finestró cònic o finestra petita. L'aparició de vidrieres va permetre que les finestres es fessin més grans.

El portal tradicional era rodó de mig punt, però amb el temps fou desplaçat pel rectangular. Fins i tot al llarg del segle passat i començament de l'actual molts de portals de mig punt varen esser serrats per aconseguir l'aparença de rectangular.

Per remarcar alguns elements de la façana s'utilitzava la pedra o el marès per exemple branques del portal, l'arc, finestrans i cornises. S'emprava el marès de Galdent o d'Algaida, pedra de Santanyí, Binisalem o Randa o també de ses Rotes de Pina. Les cases bones solien tenir les dovelles llargues.

5. Estrella mostrejada de Son Gorreu.

El frontis de les cases solien estar escardats, deixant a la vista les pedres bones, altres estan aterracats de call vermell i d'argila, o de calç els més fins. Trobam algunes façanes decorades amb esgrafiats molt fins: Can Miquel Nyam, Can Planiol, Son Pau. A Son Gorreu es troba una sanefa pintada a davall de la cornisa. A altres frontis destaca la pedra obrada de la zona, com a les Cases Noves de Son Gorreu i a Can Barreter.

L'interior de les cases mostra les parets emblanquinades a fi de dissimular les irregularitats de l'obra, aconseguir claredat, sensació de netedat i frescor.

Tots aquests elements propis de la nostra arquitectura avui estan amenaçats per la introducció de tècniques estranyes a la nostra cultura i que s'aixequen amb materials no integrats en el paisatge. Així la casa tradicional va perdent el seu caràcter propi.

Dins el nucli urbà cal destacar que la part més antiga és la que està a prop de la font i la plaça.

Les cases de la part esquerra del carrer de Ramon Llull a partir de Can Verd, la part dreta del carrer de sant Damià, el carrer de ses Eres, el carreró den Senyora i tots els trasts de les eres són establits de Son Ribes.⁸

La part nord-oest del poble, segons fons orals, pertanyia a la possessió de Son Bou. Prova d'això eren les pallisses que hi havia a Can Defla. Segurament tota la illeta que hi ha entre el carrer de sant Damià i el carrer Major era de Son Bou.

La casa de cas Ferrer Nou i Can Cucallada eren les cases de Can Montblanc. La illeta que hi ha entre el carrer de l'Esperança, carrer Major, carrer Nou, i de Sant Francesc són establits de Can Montblanc, així com les cases de Can Valentí i el celler de Can Verd. Mestre Valentí n'era l'establidor.

Can Cucallada, Can Sebastià Ferrer, Can Ximbo i les Cases Noves de Can Jaume de Son Cervera són partions de Can Ximbo, casa que mirava al migdia amb una parra davant la carrera.

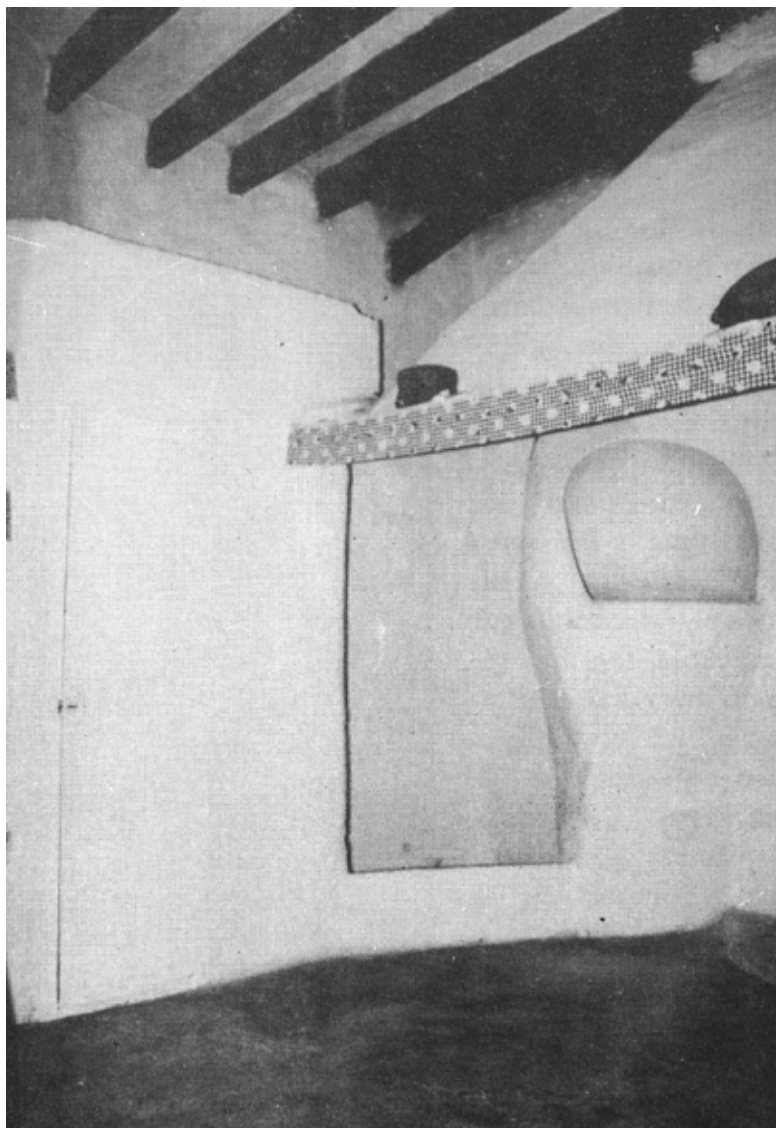
Dins la clastra de Son Ribes hi havia altres cases, una d'elles era d'Inès Oliver i estava situada entre el carrer de la Vicaria —carrer de l'Església— i el carrer del Foc —carrer de la Font—. El 1872 el senyor Miquel M. Ribes de Pina fa una permuta amb Inès Oliver i, a canvi, li construeix les cases de Son Moll, al carrer de sant Damià.

La part del poble anomenada es Campet estava separada del poble per la torrentera que ve de les Parelleses i dels Son Bous.

Les cases del costat de la font, a la dreta de la carretera de Sineu, eren totes de la mateixa família, tots eren menestrals: ferrers, fusters i el carter.

---

8. FULLANA PUIGSERVER, Pere; LLABRÉS MARTORELL, Pere Joan. *Gabriel Marià Ribes de Pina. Evangelitzador i Fundador (1814-1873)*. Palma: Franciscanes Filles de la Misericòrdia, 1997. A partir de 1854 Miquel Ribes va establir solars de terra a Son Ribes amb el compromís de construir-hi cases.

6. Detall de la cuina de Can Toni de Son Jaume Maig.

Les cases i els trasts del carreró de Son Bou Gorreu són partions de Can Norat. Passa el mateix amb les dels voltants de Can Jordà que són part de Can Pinetes.

Els darrers establits de solars són els que s'han fet al Corral de Figueres de Moro de Son Ribes, a Son Jaume Maig i a dins el Figuerat de Son Ribes.

El fet que Son Ribes envoltàs gairebé tot el poble i que no s'establís fins els anys 1980 va fer que el poble no pogués créixer, ja que la majoria dels vilatans eren pagesos que havien d'agafar rotes per poder subsistir o s'havien de llogar per missatges, pastors, parellers o porquers a les grans possessions o havien d'emigrar.

1.3.2. Les cases de fora vila

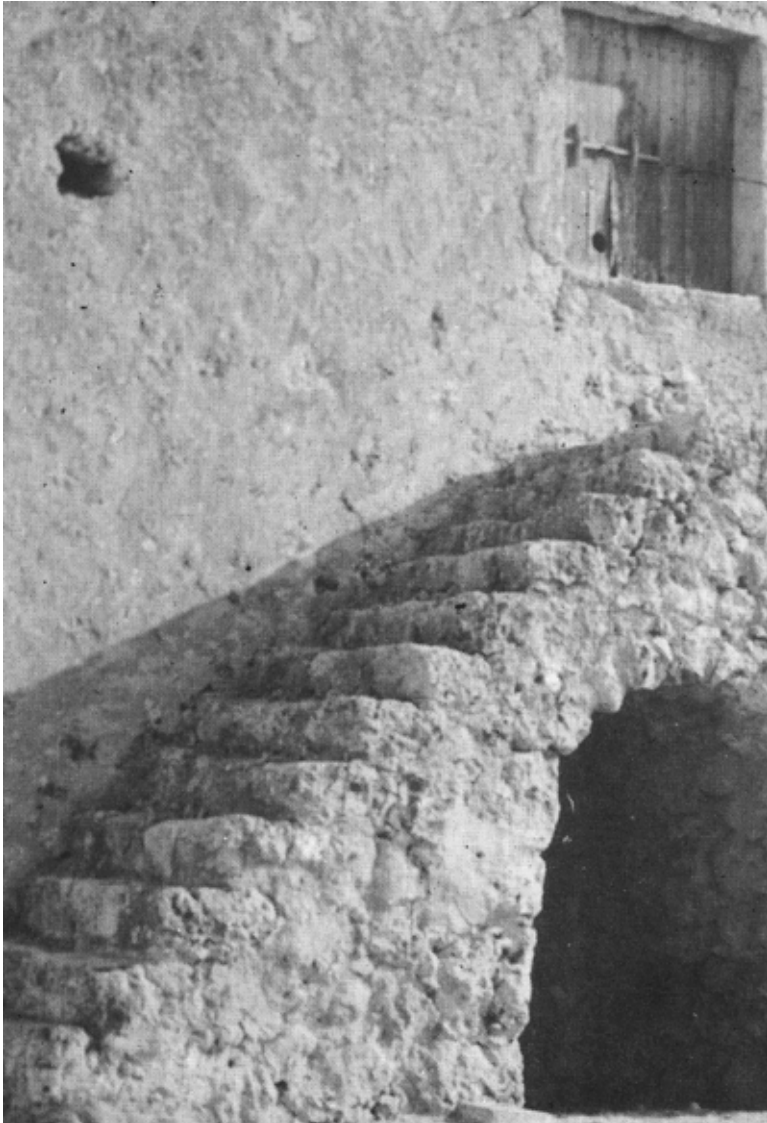
1.3.2.1. Les cases de possessió

Ja abans de la conquesta, en temps dels musulmans existien les alqueries i rafals. Les alqueries eren unitats de conreu mitjà —entre seixanta i vuitanta hectàrees— on devia viure un amo, un pareller, un egüer, un o dos pastors, un parell de missatges i les seves famílies. Els rafals, més petits, conrats per una sola família, tenien unes cinc quarterades de conradís i deu quarterades de garriga comuna. Aquestes alqueries i rafals, després de la conquesta, donaren lloc a les actuals possessions.

Les cases de possessió eren el centre de la unitat tradicional d'explotació agrària. L'estructura de les cases està d'acord amb el conreu dominant a les seves terres. Podem assenyalar el graner o quartera, allà on es guardava el blat, ordi, civada, faves, etc. Gairebé totes tenien un molí de sang, de vent o d'aigua per moldre el gra. Comptaven amb el celler, la premsa i el cup per fer el vi. Les altres dependències pel bestiar estan centralitzades entorn a la clastra o a la carrera.

Dins la mateixa possessió hi havia la casa dels amos i la dels senyors. Moltes també tenien la seva capella o oratori.

7. Detall de l'escala de sa boal de Son Ribes.

8. Capella de Ca ses Monges.

Les cases solen estar construïdes dalt de turons cercant la fresca, exposades a l'embat a fi de poder batre a l'era i orientades cap al sud, de manera que la façana rebés el sol i que donàs l'esquena als vents freds del nord. No tenien portal darrera.

1.3.2.2. Les cases d'establit

Són aquelles sorgides després del procés de parcel·lació de les antigues grans possessions. Solen esser més petites que els cases de possessió i moltes estan construïdes amb un sol aiguavés, amb carrera i algunes estructures auxiliars.

Toponímicament el nom de les possessions solen anar precedides de la partícula Son i les cases d'establit van precedides de «can».

També volem destacar el fet que a Pina no hi ha moltes cases d'establit com a altres pobles del voltant perquè els nostres pagesos cada dia, tant al migdia com al vespre, anaven al poble a dinar i no quedaven a les finques del camp perquè el terme era petit i tot era a prop.

1.3.3. Les casetes

1.3.3.1. Casetes d'era

Les casetes d'era són aquelles que estaven vora les eres i servien per guardar els ormejos per fer la feina de l'era: carretons, encreuació, forques, pales, ram, etc.

Al nostre poble hi ha tres indrets on es concentraven la majoria d'eres, que són: ses Eres, ses Parelleses i darrera Can Bril, als Son Bous. Moltes casetes d'era també servien com a casetes de sequer.

1.3.3.2. Casetes de figueral

Les casetes de figueral servien per poder amagar el sequer quan arribaven les primeres pluges de la tardor, també per a les bísties i pel resguard del figueralers.

Solien estar dividides en dues parts: la pallissa per a les bísties i la caseta per als figueralers. Totes tenien una petita cisterna i un forn per a les figues forneres. Algunes també tenien la soll per als porcs grassos.

1.3.3.3. Casetes de vinya

Les casetes de vinya estava al mig de les vinyes i servien per al resguard dels vermadors, pel bestiar i per guardar els estris de la vinya: portadores, covos, paners, etc. No hi faltava la bóta de vi per als vermadors.

1.3.3.4. Casetes d'horta

Les casetes d'horta estan situades a dins el comellar a prop dels pous o sínies que hi ha als marges del torrent. Algunes eren molt reduïdes i servien per guardar les eines de l'horta. Altres servien com a casa per al sinier. Tenien altres dependències per al bestiar, vaqueria i sostre per emmagatzemar l'alfals i la palla.

1.3.3.5. Casetes de camp

Altres casetes servien per al resguard de les persones i del bestiar i dins aquest apartat hem de destacar les barraques fetes totes de pedra que hi ha a les Moles i als Son Bous.

1.3.4. Els trasts o solars

És la porció de terreny destinada per edificar-hi però també aplicarem aquest terme a les porcions de tanques petites que hi ha als voltants del poble.

Podem diferenciar dos tipus de trasts, els que deriven de l'establiment urbanístic i els que són petites partions de finques, en principi per conrar però que a la llarga han servit per edificacions.

Els que són producte de l'establiment d'una finca gran solen esser trossos semblants. Els trasts solen tenir una forma rectangular però també en trobam de triangulars o irregulars.

En el nostre poble són molts els trasts que estan sense edificar. Hi ha alguns indrets on l'estructura d'aquests corral·ls és molt antiga i complicada amb carrerons i passatges de tres peus, com és el cas de darrera el corral de Ca ses Monges, es Campet, Camavi o ses Parelleses.

1.4. TOPONÍMIA URBANA

1.4.1. Carrers i places. Toponímia urbana

► : Topònim anterior

Sa Plaça

Carrer Major

Carrer de Ramon Llull

Carrer de Sant Damià

Carrer de l'Esperança

Carrer de Sant Francesc

Carrer de Sineu

Carrer den Ribes

Carrer de Sant Plàcid

Carrer de ses Eres

Carrer Nou

Carrer de la Victòria

Carrer dels Germans Fundadors ► de la Creu

Carrer de l'Església

Carrer de la Mare de Déu

Carrer de sant Cosme

Carrer de sa Font ► des Foc

Carrer del pare Munar

Carreró d'en Senyora

Carrer de Guillem Massot
Passatge de Can Muntens ▶ de Son Bon Temps
Passatge des Tancons
Carreró de Son Bou Gorreu
Carrer de Joan Pizà
Carreró des Campet
Carrer des Cementeri

The diagram illustrates the components of a street name and a table structure. An arrow points from the text 'Nom del carrer o plaça' to the 'SA PLAÇA' header. Another arrow points from 'Lletra de catalogació' to the 'CAT.' column header. A third arrow points from 'Número de casa al carrer' to the 'NÚM.' column header.

SA PLAÇA		
CAT.	NÚM.	TOPÒNIM

Catalogació (CAT.)

A : Cases anteriors a 1900

B : Cases construïdes entre 1900 i 1960

C : Cases construïdes després de 1960

D : Cases desaparegudes

▶ : Topònim anterior

SA PLAÇA

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Can Reió
A	2	Can Pep de Son Jordà ► Cas Capellà Verd
A	3	Can Sastre ► Cas Capellà de Ca mestre Bernat
A	4	Església
	5	Corral de Ca ses Monges ► S'Era Vella de Son Gorreu
A	6	Can Pedro des Rafal ► Posada des Rafalet
A	7	Can Garrover ► Posada de ses Comes
A	8	Ses Cases Petites de Son Gorreu

CARRER MAJOR (PART ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Can Campet
	3	Trast de Son Gorreu
A	5	Son Gorreu
C	7	Ca na Margalida de Rafal ► Cup de Son Gorreu
A	9	Ca l'amo en Miquel Reió ► Can Gori Ferrer
A	11	Ses Cases Noves de Son Gorreu
A	13	Ca l'amo en Bernat Barreter ► Posada de Son Miquelet
A	15	Cas Conill
A	17	Cup de Son Montblanc
	19	Portassa de Son Montblanc
B	21	Can Felip Rafalí

CARRER MAJOR (PART ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
C	23	Ca na Maria Rafalina
A	25	Can Jaume Dimoni ► (Can Boi) ► Ca na Paula Palema
	27	Trast de Can Boi
	29	
B	31	Can Francisco Corró
A	33	(Can Josep Bovet) Can Boi Lluent
A	35	Can Mestres
A	37	Ca na Maria Quistora ► Can Durí
A	39	Can Miquel Bovet ► Can Durí
B	41	Can Miquel Bovet

CARRER MAJOR (PART DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	2	Trast de Son Palou
A	4	Son Palou ► Posada de Son Palou
A	6	Can Miquel de Rafal
	8	Portassa de Rafal
	10	Portassa de Can Garrover
	12	Trast de Can Reió
A	14	Portassa de Can Verd ► Es Teatre
A	16	Can Jordi ► Ca madò Maria Bou ► Can Boi Gris
A	18	Can Petit ► Pallisses de Son Bou

CARRER MAJOR (PART DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
C	20	Can Miquel de Son Moll ▶ Can Defla ▶ Pallisses de Son Bou
A	22	Can Xiscos
B	24	Son Palou
A	26	Can Mariano
	28	Trast des Molí
B	30	Can Cuitor
A	32	Ca na Magdalena de Son Moll
A	34	Can Pep Pau ▶ Cases noves de Can Pau
	36	Trast de Can Pau

CARRER DE RAMON LLULL (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Can Xiscos (Es forn)
A	3	Can Biel Xiscos ▶ Ca n'Inès de Can Xiscos
A	5	Can Tomeu Seguí ▶ Ca na Margalida de sa Botiga
A	7	Can Toni de Son Bou ▶ Ca l'amo en Pep de Son Corró
A	9	Can Verd
A	11	Can Gaspar
A	13	Can Xesc Miquelet ▶ Can Miron
A	15	Can Miquelet
A	17	Can Miquel Miquelet ▶ Can Seguí
A	19	Can Tano ▶ Can Barreter

CARRER DE RAMON LLULL (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
C	21	Cases Noves de Can Tano ► Can Nicolau Tano
A	23	Cas Teuler
A	25	Sa Teulera ► Cases Velles de sa Teulera
A	27	Ca na Pereta Quefe
A	29	Can Quefe
B	31	Can Joan Gaspar ► Can Felip de Son Moll
	33	Trast de Can Joan Gaspar
B	35	Cas Teuler

CARRER DE RAMON LLULL (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Ca s'Escolà
B	4	Can Conet
C	6	Can Garrit ► Cal sen Boi
B	8	Can Felip Borràs
	10	Trast i portassa de Can Borràs
A	12	Can Garrover
B	14	Can Garrover ► Can Rafalí
	16	Trast de Can Garrover

CARRER DE SANT DAMIÀ (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A B	1	Ca na Maria de Son Bou
	3	Trast de Son Bou
	5	Trast de Can Xiscos
A	7	Sa Farinera ► Ca madò Nyama
B	9	Cases Noves de Son Bou
	11	Trast des Molí (Can Bril)
	13	
	15	Trast de Can Pau
	17	
	19	
A	21	Can Menut
A	23	Can Rigo ► Ca na Blascos
A	25	Can Foc
A	27	Can Joan (Barbes) ► Ca na Jeroni des Molí

CARRER DE SANT DAMIÀ (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
B	2	Ca sa Coixeta de Can Verd
C	4	Centre Sanitari ► Posada de ses Comes ► Can Lluís
	6	Tras de cas Sabater
A	8	Son Moll
C	10	Can Cinto

CARRER DE SANT DAMIÀ (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	12	Can Cosme Barreter ► Can Pinetes
B	14	Ca na Rosa Barretera
	16	Trast de Can Pinetes
	18	
	20	Trast de Can Mestres
B	22	Can Mestres ► Ca na Reiala
B	24	Can Toni Comte ► Ca mestre Joan Estrella
B	26	Cas Teuler
	28	Trast de cas Teuler
	30	Trast de Can Foc
A	32	Can Foc
	34	Trast de Can Menut
A	36	Es molí den Bou

CARRER DE L'ESPERANÇA (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Can Jaume Tibo
A	3	Can Creus ► Cal sen Joan Guardia
	5	Trast de Can Muntens
	7	
B	9	Can Nyamet ► Can Martellet
	11	Portassa de Son Perot

CARRER DE L'ESPERANÇA (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	13	Trast de Can Borràs
	15	Trast des Campet ► Els Hortets o Clapers de na Fiola
	17	
C	19	Ca na Margalida Ferrera
C	21	Can Miquel Ferrer
A	23	Ca sa viuda de Son Barrera
	25	Camavi

CARRER DE L'ESPERANÇA (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Can Jaume de Son Miquelet (pis) ► Cases Noves de Son Gorreu
B	4	Can Felip Bou
	6	Trast de Can Bovet
A	8	Can Guixa ► Cal sen Joan Bou
	10	Trast de Can Garrover
	12	Trast de Can Quistó
B	14	Can Toni Quefe ► Can Xineta
B	16	Can Jeroni Peruell
	18	Trast de Son Perot (Es Campet)
	20	
B	22	Posada de Son Perot
A	24	Es Campet

10. Carrer de l'Esperança.

CARRER DE L'ESPERANÇA (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	26	Can Borràs
	28	Trast de Can Borràs
C	30	Can Felip Garrover
	32	Trast des Campet
	34	Camavi
A		Cas Ferrer Nou
A		Son Quistó
A		Can Merris ► Can Valent

CARRER DE SANT FRANCESC (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
B	1	Can Quistó
A	3	Can Perull
B	5	Can Toni Fuster ► Ca sa Muda
A	7	Can Móra
A	9	Can Nyam
A	11	Can Miquel Nyam ► Ca l'amo en Miquel de Son Perot
A	13	Can Perico Caló ► Can Pujaló
A	15	Can Comte

CARRER DE SANT FRANCESC (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Cas Bronder ► Ca na Pujalona Negre
A	4	Can Valentí
B	6	Can Ximbó
B	8	Can Sebastià Ferrer
B	10	Can Ximbó
A	12	Can Valentí ► Can Miquel Coix ► Can Mestres
A	14	Can Quistó
A	16	Can Quistó
A	18	Can Valentí

CARRER DE SINEU (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	1	Trast de ses figueres de moro de Son Ribes
	3	
C	5	Ca na Magdalena Sastre
A	7	Ca mestre Bernat
A	9	Can Dolorós ► Can Mas
B	11	Can Gori Dolorós
A	13	Can Talaia
	15	Trast de Can Talaia
	17	Trast de Can Jordà
A	19	Can Pinetes ► Can Seguí ► Cal sen Jaume Dimoni
A	21	Can Jordà ► Can Pinetes
A	23	Can Pinetes ► Can Seguí ► Cal sen Jaume Dimoni
A	25	Ses cases de s'hort de Son Ribes
	27	Trast de Can Nas
B	29	Can Bovet
A	31	Cal sen Gori Corró
A	33	Can Masset
A	35	Can Julià de sa Tanca ► Can Masset

CARRER DE SINEU (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
C	2	Adossats (A, B, C, D, E, F, G, H, I, J)

CARRER DE SINEU (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
C	4	Ca mestre Jaume
C	6	Cas Petrero ► Pep de sa Rossa
	8	Trast de Ca n'Abdon
C	10	Ca n'Abdon
C	12	Cas Rellotger
C	14	Can Tomeu de Son Quistó
A	16	Cas Ferrer
A	18	Cas Fuster
B	20	Ca mestre Conet
B	22	Can Toni Conet

Ca mestre Conet

CARRER D'EN RIBES (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
B	1	Ca madò Maria Paja
A	3	Sa Botiga Nova ► Can Lluís
A	5	Can Caló ► Can Pujaló
A	7	Can Felip Llubí
B	9	Can Paja ► Cal sen Joan Antoni
A	11	Can Pujaló ► Can Cucallada

CARRER D'EN RIBES (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Can Palem
A	4	Can Tomeu Escolà ► Can Refalí
A	6	Posada de Son Barrera ► Magdalena Barretera
A	8	Can Bernadí
A	10	Can Pep Xineta
A	12	Can Tibo
A	14	Can Barca
	16	Trast de Can Barca
	18	
A	20	Can Sion Belmonte ► Can Sion Magí
A	22	Ca s'Hortolà
A	24	Can Cosme Comte ► Can Baixet
A	26	Can Comte ► Can Foc
A	28	Can Matxo
	30	Portassa de Can Matxo
A	32	Ca madò Sebastiana Creus
A	34	Can Norat

CARRER DE SANT PLÀCID (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	1	Trast de Son Barrera
A	3	Es Molí

CARRER DE SANT PLÀCID (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	5	Trast des Molí
C	7	Can Biel Mestrès
	9	Trast de Can Bril

CARRER DE SANT PLÀCID (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	2	Trast des Sindicat
B	4	Es Sindicat ► Ca na Margalida de Son Moll
C	6	Can Miquel Bernadí

CARRER DE SES ERES (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
B	1	Ca l'amo en Xesc Comte
A	3	Can Barreter ► Can Tano
A	5	Can Tomeu Mariano ► Ca madò Joana-Aina Cap Alt
B	7	Can Bernat Pujaló
	9	Trast de Can Garrover ► S'Era de Can Tano
	11	Garriga de Can Tano (Fàbrica de vi) ► S'Era de Can Tano
	13	Garriga de Can Tano
	15	Trast. Garriga de Can Jordi
	17	Trast. Garriga de Can Corró ► S'Era de Can Corró
	19	Trast de s'Era de Can Corró

CARRER DE SES ERES (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
B	2	Can Gori Conill
A	4	Can Jordi
A	6	Ca madò Coloma Mas
	8	Trast de Ca madò Coloma Mas

CARRER NOU (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Es Molí d'Aigua
A	3	Can Gori Pinetes
A	5	Can Toni de Son Jaume Maig

CARRER NOU (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Ca l'amo en Tomeu Ferrer ► Can Montblanc
A	4	Can Cucallada
	6	Trast de Can Cucallada
A	8	Can Valentí (pis)

CARRER DE LA VICTÒRIA (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Can Planiol

CARRER DE LA VICTÒRIA (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	4	Cal sen Llorenç Barca
A	6	Can Ximbó ► Can Biel des Porxo

C/ DELS GERMANS FUNDADORS ► C/ DE LA CREU (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	1	Es Convent Nou ► Ca ses Monges
A	3	Cas Cabrer ► Cas Fuster
A	5	Can Seguí
D	7	Can Carbonell
A	9	Cal sen Miquel Ferrer
A	11	Ca l'amo en Rafel de Son Barrera ► Son Magí

S'Apotecaria Vella

C/ DELS GERMANS FUNDADORS ► C/ DE LA CREU (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Cas Capellà de Son Ribes ► Celler de Son Ribes
A	4	Can Conet

CARRER DE L'ESGLÉSIA (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Rectoria
A	3	Convent Vell

► Terrenys del comú

CARRER DE LA MARE DE DÉU (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Son Ribes

CARRER DE SANT COSME (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Can Palemet ► Can Matxo
A	3	Can Xerret
A	5	Cases Velles de Son Barrera
A	7	Marina

CARRER DE SANT COSME (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Son Pau
B	4	Son Pau (cases noves)
C	6	Can Sion ► Can Xerret
B	8	Ca l'amo en Toni Verd

CARRER DE SA FONT ► CARRER DES FOC (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Can Planiol ► Posada de Rafal
A	3	Ca n'Inès Gallura

CARRER DE SA FONT ► CARRER DES FOC (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	2	Corral de ses monges ► de Son Gorreu
B	4	Son Campà
	6	Corral de Marina

CARRER DEL PARE MUNAR (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	1	Trast des Campet
B	3	Can Felip Fuster
C	5	Can Miquel Conill
C	7	Can Tomeu Conill
C	9	Can Toni Conill
C	11	Can Damià dets Establits
C	13	Ca na Damiana

CARRER DEL PARE MUNAR (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	2	Trast de Ca sa Viuda
	4	Trast de cas Ferrer
C	6	Can Joan ► Can Piter

CARRER DEL PARE MUNAR (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	8	Trast de Son Jaume Maig
	10	
	12	

CARRERÓ D'EN SENYORA (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Cas Sabater
A	3	Posada de Son Corró
A	5	Ca na Dolorosa ► Ca mestre Antoni Estrella
A	7	Can Matet
A	9	Can Palem ► Cas Sabater

CARRER DE GUILLEM MASSOT (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	1	Trast de Can Campet
	3	Trast de sa Posada de Son Moll
	5	Trast Corral de Son Moll
C	7	Ca na Sebastiana de Can Corró

CARRE DE GUILLEM MASSOT (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Can Campet
A	4	Posada de Son Moll
A	6	Sa Farinera Vella ▶ Ca madò Miquela Lluca
A	8	Can Putxet ▶ Can Lluc
A	10	Can Corró ▶ Cal Ciceró

PASSATGE DE CAN MUNTENS (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
C	1	Can Garrit ▶ Cal sen Boi
A	3	Can Muntens ▶ Son Bon Temps
A	5	Can Borràs ▶ Can Valent

PASSATGE DE CAN MUNTENS (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	2	Portassa de Can Mument
	4	

PASSATGE DES TACONS (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Cases Velles de Can Borràs ▶ Can Xineta
C	3	Ca na Catalina de Son Perot ▶ Cal sen Biel Xineta

CARRERÓ DE SON BOU GORREU (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	2	Can Pau
B	4	Ca na Pujalona
A	6	Cal sen Toni Pau
	8	Can Toni des Molí den Bou
	10	Can Jaume Ximbo ► Can Miquel Norat
	12	Trasts de Son Bou Gorreu
	14	
	16	

PASSATGE DE JOAN PIZÀ (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
A	1	Can Mestrès ► Can Guarín ► Can Toni de sa Tanca
A	3	Can Pujaló ► Sa Mata Verda

PASSATGE DE JOAN PIZÀ (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	2	Trast de sa Coeta

CARRERÓ DES CAMPET (ESQUERRA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
B	1	Can Xisquet
	3	Corral de Can Seguí

CARRERÓ DES CAMPET (DRETA)

CAT.	NÚM.	TOPÒNIM
	2	Es Campet des Cafè
A	4	Ca na Caminante
A	6	Can Seguí

1.4.2. Llistat de cases que tenen o han tengut...**• Capella o església**

Església parroquial
Antiga capella de les Monges
Capella de les Monges
Son Perot
Son Gorreu

• Convents

Convent vell (monges)
Rectoria (monges)
Convent nou (monges)
Son Moll (frares)

- **Molins de vent**

Es Molí
Molí den Bou
Can Bril
Son Barrera
Rafal
Son Corró (torre)

- **Molins d'aigua**

Molí de s'Hort de Son Ribes
Molí de Son Campà
Molí d'Aigua

- **Molins de sang**

Can Miquelet
Son Bovet
Can Verd
Cant Durí
Son Perot
Son Miquelet (2)
Son Ribes
Can Matet
Es Molí
Son Cervera
Son Cerveret
Son Moll

- **Forn Públic**

Can Xiscos
Can Jordà
Ca madò Maria Bou

- **Cafès**

Can Joan Corró (Can Garrover)
Can Sastre
Can Campet
Can Bernat Barreter
Cal sen Gori Ferrer
Can Biel Xiscos
Son Pau
Sa Mata Verda (Can Pujaló)

- **Botigues**

Can Bovet
Sa Botiga Nova
Ca madò Bet
Can Ximbó
Can Reió
Can Xiscos
Can Boi
Ca madò Margalida de Ca na Paula

- **Cellers i Cups**

Son Gorreu
Can Verd
Can Rafalí
Son Corró des Senyors
Ca l'amo en Tomeu Ferrer
Es cup de Can Verd
Son Ribes
Son Barrera
Rafal
Son Perot
Son Miquelet

Son Bou
Son Cerveret
Son Moll
Son Moll vell (Can Felip de Son Moll)
Can Toni de Son Jaume Maig
Can Planiol
Ca l'amo en Miquel de Son Perot
Ca l'amo en Pep de Son Corró
Can Pau
Garriga de Can Tano (embotelladora vins Amengual)

• **Ferrerries**

Cas Ferrer
Cas Ferrer Nou
Cas Cunill
Portassa des Molí
Can Perull

• **Fusterries**

Cas Fuster
Ca mestre Bernat
Can Petit
Can Biel Ferrà
Can Bernat Sastre
Can Felip Fuster

• **Barberies**

Can Garrover
Can Campet
Can Rafalí
Can Biel Xiscos
Can Sastre

- **Estanc**

- Can Miron
  - Son Pau
  - Can Garrover
  - Can Biel Xiscos

- **Apotecaria**

- S'Apotecaria Vella ► Can Carbonell

- **Escola Pública**

- Cases Noves de Son Bous (nines)
  - Son Moll (nins)
  - Son Palou (nins)
  - Cases noves de Son Gorreu (nins)
  - Can Gori Ferrer (nins)
  - Can Felip Teuler (nins)

- **Teulera**

- Cas Teuler

- **Farinera**

- Sa Farinera vella
  - Sa Farinera (ca madò Nyama)

- **Sabaters**

- Can Masset
  - Cas Sabater
  - Cas Sabater — Can Palemet —

- **Restaurants**

- Es Molí

- **Boals**

- Boal de Son Ribes
  - Boal de Son Corró

1.4.3. Llistat de cases desaparegudes

Can Carbonell ► S'Apotecaria Vella
 Can Nas
 Can Senyora
 Camavi
 Son Magí
 Son Montserrat
 Ses Moles
 Sa Boal de Son Corró
 Can Mates
 Can Xereno

1.5. TOPONÍMIA RURAL

1.5.1. Cases de possessió⁹

CADASTRE D'ALGAIDA, ANY 1694

TOPÒNIM	AVALUDADA EN
Son Bou d'Antoni Oliver	1.000 lliures
Son Ribes del senyor Gabriel Ribes, notari	4.600 lliures
Son Jaume Maig del senyor Gabriel Ribes, notari	2.000 lliures
Sa Casa Nova del Sr. Gabriel Ribes, notari	2.400 lliures
Son Perot d'hereus de Sebastià Roca	2.000 lliures
Son Barrera d'Antoni Barrera	900 lliures
Rafal de Son Barrera d'Antoni Barrera	160 lliures

9. *Es Saig*, núm. 52. Pàg. 20.

TOPÒNIM	AVALUDADA EN
Son Miquelet de Bernat Servera	1.400 lliures
Son Miquelet de Miquel Servera	800 lliures
Rafal d'Antònia Pou, vídua de Mulet	860 lliures
Son Servera del senyor Francesc Antic	6.400 lliures
Son Corró de Pere Joan Ribes	2.100 lliures
Es Molí d'Aigua, casa i 8 quarterades de camp i garriga de Joan Socies, àlies Campà	450 lliures
Valoració total	25.130 lliures

Com veis els noms d'aquestes possessions perduren encara. Els seus propietaris han canviat i moltes s'han dividides.

(Pare Gaspar Munar)

PROPIETARIS MÉS SIGNIFICATIUS. ANY 1861¹⁰

PROPIETARIS	EXTENSIÓ			PROPIETAT	LLOC D'ORIGEN
	HA	A	CA		
Jaume Fabregas	97	31	41	Son Servera	Palma
Josep Fonticheli	35	51	50	Son Corró	Palma
Rafel Martorell	17	04	72	Son Barrera	-----
Melcion Planes	52	56	22	Son Perot	Palma

10. Font: *Amillament d'Algaida 1861*. (F. Florit).

PROPIETARIS	EXTENSIÓ			PROPIETAT	LLOC D'ORIGEN
Miquel Ribes	250	73	59	Son Ribes Sa Casa Nova Son Jaume Maig	Palma
Joan Servera Barberà	14	91	63	Son Miquelet	-----
Pere Socias Mesquida	131	40	55	Son Reus	-----
Pau Tous Fiol	40	48	71	Son Moll	Palma
Antoni Mesquida	235	81	96	Son Mesquida	Llucmajor

1.5.2. Cases d'establir

Can Bril
 Can Verd
 Can Ventura
 Can Boi Lluent
 Ca l'amo en Pep Verd
 Son Bovet
 Can Miquel Llarg ► Ca sa Padrina de Son Bou
 Can Durí
 Can Blanc
 Ca na Reiala
 Son Moll Vell ► Ca madò Francisca
 Son Moll Nou ► Ca l'amo en Miquel
 Can Xereno ► Cal Rei Bitzoc (Desapareguda)
 Son Montserrat (Desapareguda)
 Can Palem
 Ses Moles (Desapareguda)
 Son Campà de Can Tibo
 Son Cerveret

Can Rafel
Can Munar
Hort de Son Perot ► Can Reió
Son Cervera de Rafal
Can Julià de sa Tanca
Can Massip
Can Carut
Can Mates —Hort de M. Boet— (Desapareguda)

1.5.3. Casetes

1.5.3.1. Casetes d'era

Caseta de

sa Mola de Can Barreter
sa Coma de Can Tibo
de Son Corró de Can Matet
s'Era de Can Foc
s'Era de Can Planiol
s'Era de Can Tibo
s'Era de Can Verd
s'Era de Can Miquelet
s'Era de Cas Teuler
s'Era de Can Muntens
s'Era de Can Tano
s'Era de Son Bou de Can Pinetes
s'Era de Son Bou de Can Mestrès
Son Bou Gorreu de Can Gori Ferrer
na Parellesa de Can Móra
Son Moll den Vicó
na Coa Negra de Ca s'Escolà
des Camp des Pi de Can Seguí

Son Reus de Can Mestrès
 Son Reus de Can Bou
 Son Cervera de Can Miquelet
 Son Cervera de Rafal
 de sa Mola de Can Xineta

1.5.3.2. Caseta de figueral o sequer

Caseta de

Son Bou de Can Planiol
 sa Tira des Pins de Cas Teuler
 na Parellesa de Can Comte
 na Parellesa de Ca s'Escolar
 Camavi de Can Mestrès
 Camavi de Can Planiol
 des Campet de Can Garrover
 des Campet de Can Corró
 des Campet des Molí
 Son Romaguera
 Can Dinaret
 sa Plata de Son Ribes
 des Camp des Pi de Ca madò Nyama
 des Camp des Pi de Can Felip Fuster
 des Camp des Pi de Can Palemet
 des Camp des Pi de Ca madò Joana-Aina Cap Alt
 des Camp des Pi de Can Pinetes
 Son Barrera de l'amo en Tomeu Ferrer
 Son Reus de Can Bodegó
 Son Reus den Rafal
 Son Santa Rita
 Son Corró den Maravilla
 Son Corró de Can Beatet

Son Corró de Can Munar
Son Cervera de Son Bovet
Son Cervera de Can Benet Moliner
Son Cervera den Bosseta
Son Cervera des Ribero
Son Cervera den Company
Son Montserrat de Son Barrera
Son Montserrat de l'amo en Toni Verd
na Móra de Can Pau
Can Carut de Can Verd
Son Perutí de Can Reió
Can Beca —Figueras de Son Reus—

1.5.3.3. Caseta de vinya

Caseta de

Son Moll de Son Palou
Son Moll de Can Bondia
sa Vinya den Marc
sa Vinya Vella de Son Mesquida
Son Montserrat de Rafal
Son Monserrat de Can Lluís
Son Monserrat de Can Quefe
Can Manera de Can Pau
Can Manera de Cas Teuler
Can Manera de Can Tano
Can Manera de Can Barreter
Can Manera de Can Mestrès
Can Manera de Can Bondia
Can Manera de Rafal
sa Vinya de Son Mesquida

II. Cisterna de Son Gorreu.

1.5.3.4. Caseta d'horta

Caseta de

des Camp des Torrent de l'amo en Pep de Son Corró
des Camp des Torrent de l'amo en Pep Verd
des Vinyet den Miquel Bovet
na Garrover de Can Verd
Can Pau
Son Barrera
na Llarga de sa Binialera
Can Verd
Can Nyamet
Can Barreter
des Camí den Reial de Can Garrover
des Camí den Reial de Can Planiol
Cas Sinier
Can Sastre
Son Lluny de Can Tibo
Can Manera de Can Xalet
Son Lluny de Can Barreter
Son Lluny de ses Comes

1.5.3.5. Caseta de camp —resguard—

Caseta de

sa Mola de Can Putxet
sa Mola den Bernat Barreter
de sa Mola de Cas Sabater
de sa Mola de Can Pinetes
de sa Mola de Can Xerret
de sa Mola de Can Matxo
de sa Mola de Ca n'Orell
de sa Mola de Can Corró

de sa Mola de Cas Teuler
de sa Mola de l'amo en Pep Verd —Mola Gran—
de sa Mola de sa Pleta de Son Cerveret
de sa Mola de Can Nyamet
de sa Mola de Can Palem
de sa Mola de Can Gaspar
de sa Mola de Son Quistó
de sa Mola de Can Comte
de sa Mola de Can Corró
sa Mola des Molí
sa Mola den Felip Llubí
de sa Mola de Can Verd
de sa Mola de Can Jordà
de sa Mola de Son Gorreu
sa Coma de Can Tibo
ses Moletes des Molí
ses Moletes de Can Conet
Son Bou de Can Planiol
Son Bou de Cas Teuler
Son Bou de Ca s'Escolà
Son Bou de Cas Fuster
Son Bou de Can Valentí
sa Tira des Pins de Cas Teuler
sa Bisbal de Son Barrera
na Parellesa de Can Cucallada
Son Maig de Cas Conill
Son Maig de Can Dolorós
ses Rotes de Can Creus
darrera sa Pleta de Can Conet
Son Moll de Son Perot
Son Moll de Son Bou

dets Establits den Revull
Son Reus de l'amo en Ramon
Son Corró de Can Planiol
Son Corró de Can Munar
Son Cervera de Cas Teuler
des Sementer de Son Miquelet
na Móra den Palomina
Can Carut de Can Comte
sa Pleta des Càrritx
des Galliners de Son Ribes

2

INVENTARI ARQUEOLÒGIC DEL TERME DE PINA

2.1. INTRODUCCIÓ

L'estudi de la prehistòria a Mallorca amb mètodes científics no es va començar fins l'any 1915, per l'arquitecte català Joan Coromines. De llavors ençà s'ha anat avançant en l'aplicació dels nous mètodes, especialment el radiocarboni (14) amb el que es pot saber amb molta d'exactitud l'edat de l'objecte analitzat.

Els investigadors solen distingir tres períodes: Arcaic (4200 al 2000 aC), Pretalaiòtic (2000 al 1300 aC) i el Talaiòtic (1300 fins 123 aC en què comença l'època romana).

2.1.1. El període arcaic (del 4200 al 2000 aC)

El període Arcaic, és l'època més desconeguda de la nostra prehistòria.

Els coneixements que tenim són recents, però permeten situar l'inici de la prehistòria mallorquina devers l'any 4000 aC en les res-

tes localitzades a la cova de Muleta (Sóller) i a la de Son Matge (Vall-demossa), on es trobaren restes humanes, agulles d'or, puntes de sílex i una gran quantitat d'ossos de *Miotragus balearicus*.

2.1.2. El període pretalaiòtic (del 2000 al 1300 aC).

Les comunitats vivien en coves, abrics rocosos i en petites cabanes fetes amb pedres i rames. Procedien probablement de la part oriental del Mediterrani.

Constituïen un poble patriarcal i pacífic, dedicat a l'agricultura i a la ramaderia. Practicaven enterraments col·lectius dins coves artificials i posaven entorn d'elles ofrenes i vasos de ceràmica. Aquest fet fa suposar que tenien sentiments religiosos. Algunes coves també s'aprofitaven com a habitatges.

Els monuments més típics del final d'aquesta fase són les nave-tes, anomenades així perquè semblen naus capgirades. Les seves parets eren de pedres grosses sense morter de cap classe. Les files de pedres s'anaven atracant cada vegada més fins que s'ajuntaven. A algunes s'han trobat vestigis d'una coberta de rames mesclades amb argila.

Els utensilis i eines que ens deixaren són: objectes de ceràmica llisa i unes altres amb decoracions geomètriques, fetes amb objectes de punta fina (ceràmica incisa). Eines de pedra: molins de mà, esmoladors, polidors, puntes de fletxa, destrals, cassoles amb una cavitat central. Objectes d'os: punxons, espàtules, botons circulars i triangulars foradats. Útils de metall (bronze): puntes de fletxa o llança i punxons.

2.1.3. Període talaiòtic (del 1300 fins a 123 aC en què comença l'època romana)

Podem dividir aquest període en dues parts notablement diferenciades: fase inicial (1300-800) que coincideix amb la utilització del bronze, la construcció de talaiots i poblats emmurallats; i la segona

12. Possible enterrament a ses tanquetes de Can Verd.

fase (800-123) que es caracteritzà per la introducció del ferro i la influència de els cultures púnica i romana.

2.1.3.1. Primera fase

Al voltants de 1300 aC, segons l'opinió més generalitzada, es produí un canvi en la població de Mallorca degut a una invasió de noves gentes d'uns pobles guerrers, pobles de la mar, que s'imposà a la població anterior de caràcter pacífic.

2.1.3.1.1. Els Talaiots

Els talaiots són construccions de pedra seca de planta circular o quadrada, amb una cambra central, corredor d'accés i una columna per sostenir la coberta. El sostre estava format per lloses planes llargues i altres per troncs d'ullastre, coberts de pedres planes. El portal era baix i estret.

La seva finalitat és dubtosa, uns creuen que eren torres de defensa o observació, altres que serveixen com habitacles i altres com a lloc d'enterrament.

Tot sembla donar suport que els talaiots foren construïts com a lloc d'habitació, encara que després poguessin tenir una altra funció.

Segons alguns investigadors els talaiots quadrats podrien tenir una funció astronòmica, funcionant com una espècie de calendari.

13. Antiga ubicació del poblat talaiòtic de ses tanquetes de Can Verd.

2.1.2.1.2. *Els poblats*

Els talaiòtics seguien habitant les barraques i les cambres naviformes, emperò el centre de vida més típic són els poblats, que es constituïren amb la mateixa tècnica que els talaiots.

Per a la construcció dels poblats aprofitaren els talaiots com a part de la murada. Aquesta estava formada per grans blocs de pedra i, damunt, una filada de pedres més petita.

Generalment el recinte té forma ovalada i l'entrada es fa a través de diversos portals.

Les habitacions de l'interior estaven situades de forma desordenada i apinyades, no hi havia carrers sinó una espècie de laberints que separaven els habitacles.

Dins el poblat o fora d'ells es feien dipòsits d'aigua o de gra (sitjots).

Es calcula que a Mallorca hi podia haver hagut més de dos-cents poblats.

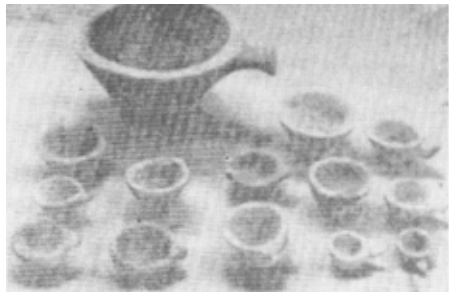
A més dels talaiots i poblats hi ha restes d'altres construccions damunt pujols, utilitzant grans pedres amb forma de túmuls escalonats, cosa que fa pensar que en el moment de la seva construcció pogués tenir una funció de tipus religiós.

2.1.3.1.3. *Els utensilis*

CERÀMICA: Es seguí modelant el fang a mà i per a la cocció es seguí aplicant el foc directament a través de forns primitius. Les formes són de proporcions més grosses, altura de les parets, bases planes, anses de monyó, ceràmica llisa, grans recipients per guardar gra o aigua, olletes, plats d'orelles, copes i vasets.

La ceràmica decorada perdé importància al llarg del temps.

OBJECTES DE METALL: Objectes de bronze: armes (espases, ganivets, puntes de llança), eines de treball (destrals, escarpres), ornamentals (miralls, cinturons, pectorals).

14. Vaixella de tasses (tanca de ses Oliveres).

OBJECTES DE PEDRA I OS: Morters, llumenetes, pedres de molre cereals i argila de formes diferents, pedres de forma esfèrica, segons alguns pogueren servir per tirar amb les fones, allisadors, penjolls i punxons d'os.

2.1.3.2. La segona fase (del 800-123 aC)

Es deixaren de construir els talaiots i poblats. Es feren habitacions de forma regular (quadrada o rectangular), sales hipòstiles i santuaris.

Per a l'enterrament es seguiren utilitzant les coves naturals, coves artificials amb columnes de pedra i necròpolis a l'aire lliure.

La ceràmica imita formes ebusitanes i ibèriques (copes crestades).

Apareixen els primers objectes de ferro. També es seguia usant el bronze (bous, ocells, guerrers nus, etc.)

Objectes de ferro (espases, punyals, figures d'animals).

En aquest període els contactes amb altres pobles (fenicis, grecs, cartaginesos) són més freqüents, prova d'això són les restes de ceràmica fina (sigil·latada) i la comuna romana, així com també la púnica.

Els mercenaris que tornen de les guerres púniques duen el testimoni d'altres cultures. L'any 123 aC els romans arriben a les nostres costes i comença la romanització progressiva de l'illa. La dominació romana durà fins l'any 465 després de Crist.

2.2. TOPONÍMIA

En el nostre terme són molts els topònims que ens indiquen l'existència de restes arqueològiques.

El topònim *talaia* el trobam a una tanca de Can Palem: *sa Talaia* i també a Son Miquilet: *ses Talaies*. El nom *Antigors* o *Antigois*, a la part més alta del figueral de Son Jaume Maig. *Ses Tanques de Can Verd*, on hi havia el poblat més important. *Es Tancons* (Can Muntens). *Es Corralassos de Son Bou*.

14. Vista del puig de Randa des de ses talaies de Son Miquelet.

2.3. MOTIUS DE LA DESTRUCCIÓ DE LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES

Els nostres avantpassats disposaven d'un espai i uns recursos molt limitats, per això aprofitaren les terres primes per treure la garriga i convertir-la en terrenys de conreu.

Els pagesos més vells encara recorden la destrucció d'importants conjunts arqueològics, con el dels Corralassos. Aquest jaciment fou destruït concretament els anys quaranta i amb l'esquerda de les pedres del poblat s'empedraren gran part dels carrers del poble de Pina.

El poblat de ses Tanquetes de Can Verd es va fer servir per empedrar part de la carretera que va de Pina fins al revolt de sa vinya de Son Ribes. També l'administració ha donat poca importància a la conservació d'aquest patrimoni.

2.4. UNITAT D'ASSENTAMENT TALAIÒTIC DE PINA

La zona dels voltants de Pina és una vall que té una extensió d'uns 5 km² i un desnivell de 30 a 40 metres on hi desemboquen fins a 6 fonts i està travessada pel torrent de Pina.

Crida l'atenció el gran nombre de jaciments que envolten la vall. Aquesta depressió, en època prehistòrica, devia quedar embassada, formant un aiguamoll amb l'ecosistema propi dels llocs humits, ric en caça i en terrenys apropiats per al ramat i per a l'agricultura.

El que avui en dia es coneix com els baixos de Pina està format per dos comellars, un que recull l'aigua de les síquies provinents del masís de Randa i la plana de Montuïri, i que circulen en direcció a la badia d'Alcúdia, i l'altre, el comellar de ses Comes, que recull l'aigua de la font de Pina i els seus voltants que també desemboca al torrent.

Al mig d'aquestes dues valls hi ha una mola que domina els dos comellar i que s'aixeca un deu metres, amb roques i enclotxes pels seus voltants. A baix d'aquests roquissars hi ha diferents coves i abrics rocosos on hi habitaren els primers pobladors (cova de Marina, cova des Negret, cova des Pa, cova de ses Someres, cova de sa Columna i cova des Capellà).

Damunt la mola s'aixecà el poblat emmurallat de ses tanques de Can Verd on segurament hi havia el nucli de població més important. A la mateixa mola també hi havia dos nuclis més, un a la talaia de Can Palem i l'altre al final del camí de ses Moles de Baix. A baix de les moles, mirant al migdia i protegit dels vents freds de tramuntana, hi ha les restes d'una altre poblat on encara es poden veure la base de dues columnes i moltes de restes que surten quan es llauren aquestes terres. Aquest també podria esser que fos un poblat emmurallat ja que està envoltat per un marge entre les pedres del quan encara es pot veure la primitiva muralla.

En el mateix nucli de Pina i en el lloc conegut com a Can Montens s'hi troben les restes d'un altre talaiot de planta quadrangular i restes d'una habitació.

Damunt el coster que tanca la vall per la part de ponent s'hi troben fins a sis restes de construccions, la primera dins el pletó dels Galliners de Son Ribes. A uns tres-cents metres es troba el talaiot de sa tanca de ses Oliveres, de planta circular, i el més ben conservat de tota la contrada amb les restes del poblat. Davant les cases de sa Casa Nova i a uns dos-cents metres de l'anterior es troben les restes d'una construcció i, molt a prop, una pedrera.

Al costat de les cases de Son Barrera hi ha la bassa del tancat de ses Penyes i restes d'enterraments.

A uns quatre-cents metres cap al sud es troba un túmul amb restes d'una construcció coneguda com ses Talaies de Son Miquelet, formada per grans lloses verticals i molt a prop la cova de Son Mesquida.

A l'extrem sud d'aquest unitat i molt a prop de ses cases de Son Mesquida Nou es troba molta ceràmica i quan es van desfer les restes de la pleta es trobaren objectes de bronze.

La serra del llevant del comellar, coneguda per la serra de Son Company, de pendent més suau que les Costes, s'hi troben les restes d'un poblat dins la pleta del puig Moltó i ceràmica de diferents èpoques. A uns quatre-cents metres al nord i damunt la mateixa serra s'hi troba la cova del Xot que en realitat són dues coves artificials, una d'elles molt interessant amb dues columnes al mig i una espècie d'altar.

Fora dels voltants del comellar de Pina, i situat damunt dos pujols hi havia dos jaciments que ja han estat esbucats. Un a la tanca dels Corralassos de Son Bou i l'altre a la part alta del figueral de Son Jaume Maig (els Antigois).

2.5. INVENTARI ARQUEOLÒGIC DEL TERME DE PINA

2.5.1. El període pretalaiòtic

2.5.1.1. Coves d'habitació

Les coves que servien per habitació o per enterrament estan situades al voltant de la vall, la major part d'elles baix les timbes de ses Moles, ses Costes i a la serra de Son Company.

a) LA COVA DE MARINA. Està situada al ponent del massís de ses Moles, mirant el comellar de ses Comes, a molt poca distància hi ha una fonteta que antigament tenia aigua durant tot l'any. Davant la cova es troben fragments de ceràmica.

b) LA COVA DES NEGRET. És més bé un abric rocós situat a la part de migjorn de ses Moles, mirant a la vall, està baix el poblat emmurallat de ses Tanquetes i davant es poden veure molts de fragments de ceràmica llisa.

c) LA COVA DES PA. Es troba molt a prop de l'anterior i segons R. Bordoy Alcover va estudiar els gravats que hi havia, però que avui no es reconeixen. Davant ella hi havia el poblat de ses Coves, on encara queden moltes de restes.

d) LA COVA DE SES SOMERES O DE S'ENCLETXA. Està al coster des Ferrer, baix la pleta de Can Palem, ha servit com a corral per tancar-hi bestiar (somes). Ceràmica pretalaiòtica.

e) LA COVA DE SA COLUMN. Anomenada així perquè té una columna al mig, que servia per sostenir la coberta de la cova, avui molt esbucada. A la part de davant té una paret de pedres i un finestró. Davant es troba molta ceràmica pretalaiòtica. Damunt la cova hi ha la talaia de Can Palem.

f) LA COVA DES CAPELLÀ. Està situada baix de les timbes de Can Palem, mirant al llevant i a poca distància del torrent. Les seves pa-

16. Possible sitjot, per a guardar aigua.

rets són molt obscures degut al fum i a la humitat. S'hi troba gran quantitat de ceràmica.

g) DAMUNT SES MOLES. Hi havia altres coves, una dins la mola de Son Gorreu i una altra a la mola de l'amo en Pep Verd, amb el temps es taparen i s'hi sembraren figueres i ametllers.

h) LA COVA DE SON CERVERA. Es troba al puig de la mateixa possessió mirant al migdia, damunt les marjades de s'hort. Molt a prop es troben les restes d'un talaiot.

i) LA COVA DE SA CASA NOVA. Situada a la part esquerre del camí empedrat que baixa de les cases al comellar. Molt a prop es troba el talaiot de sa tanca de ses Oliveres.

j) LA COVA DE SON MESQUIDA. Situada molt a prop de les talaies de Son Miquelet, mirant al puig de Randa, igual que les coves de

Son Ribes. Alcover hi estudià uns gravats. Part de la cova ha caigut. Hi ha restes de ceràmica.

2.5.1.2. Coves artificials o d'enterrament

LA COVA DES XOT (al terme de Montuïri).

A la part més alta de la serra de Son Company i mirant al llevant es troben dues coves excavades a la roca, a un terreny on la pedra fa fulls.

La primera té forma ovalada i al mig té dues columnes i entre elles una espècie d'altar que segurament servia per col·locar els cadàvers. És impressionant per la seva forma i la consistència que té.

Molt a prop d'ella a uns vint metres n'hi trobam una altra de més petita de forma rodona, però sense columnes. Tant una com l'altra serveixen per tancar-hi les ovelles.

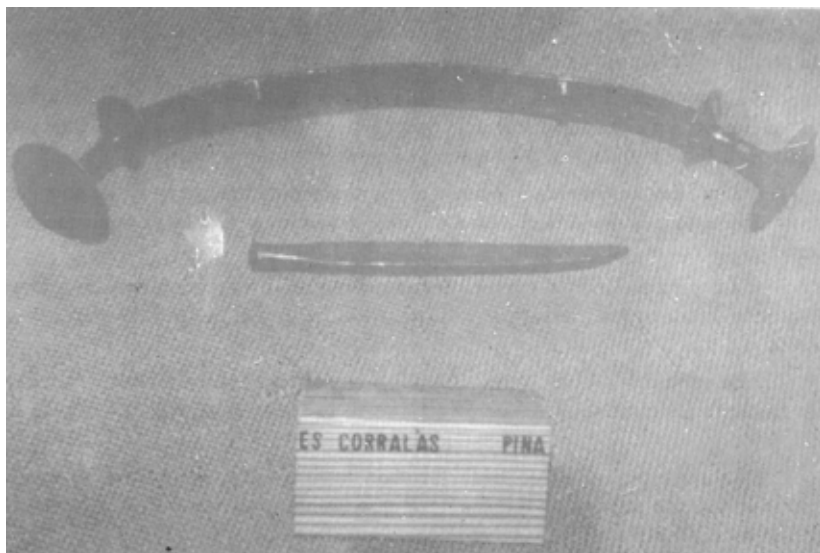
2.5.2. Període talaiòtic

a) ELS CORRALASSOS DE SON BOU. Quan es destruï el jaciment es trobà un conjunt de bronzes, format per una destrat, dues puntes de llança, una escarpra i una peça arquejada de funcionalitat desconeguda (F. Miranda). Els bronzes es troben al Museu d'Artà. Estava situat dins la tanca des Corralassos, molt a prop de les barreres de la tanca.

b) ELS ANTIGOIS. Situat a la part superior del figueral de Son Jau-me Maig. Restes talaiòtiques molt arrasades.

c) SES TANQUETES DE CAN VERD. Ubicat sobre una mola d'uns cent seixanta metres, segurament era el poblat emmurallat més important de la zona, damunt una explanada amb un penya-segat d'uns deu metres on a baix es troben les coves des Pa i des Negret.

El poblat ocupava unes dues quarterades i estava envoltat d'una murada de la qual només es conserven restes a la part de les timbes. A la zona més alta hi ha les restes d'un talaiot que serveix de partió entre dues tanques. Segurament tenia dues entrades: la de llevant, que encara es conserva (caminoi del Dimoni), i una altre pel ponent. Cada any a

17. Bronzes trobats als corralassos de Son Bou.

la tardor, quan surten les primeres herbes, es poden veure marcades totes les habitacions. Es troba tota classe de ceràmica i en gran quantitat. Prop de l'entrada del llevant hi ha una fonteta (fonteta de cas Cabrer).

d) SES COVES. A baix de les timbes del poblat de ses Tanquetes, i davant les coves des Pa i des Negret, es troben les restes d'un altre poblat, on les arades cada any treuen gran quantitat de ceràmica. A la vorera de les mates queden restes de dues columnes i part del poblat. A la casa pairal dels Ribes es conserva gran quantitat d'objectes trobats en aquell indret. Ceràmica talaiòtica i romana. Restes d'una possible muralla.

e) SES MOLES. Els investigadors ens parlen d'un talaïot que es va destruir a ses Moles i en el qual es trobaren objectes de bronze. Aquest podia haver estat situat al final del camí de ses Moles de Baix.

f) TALAIA DE CAN PALEM. Al costat de la tanca de s'Era es troba la tanca de sa Talaia situada a la part superior d'una vessant. Hi ha restes de construccions i ceràmica talaiòtica.

18. Talaiot de sa tanca de ses Oliveres

g) PUIG DE SON CERVERA. A la cresta del puig i tapat de vegetació es poden observar restes prehistòriques i ceràmica talaiòtica.

h) SON CERVERA DE CAN BARRERA. Molt a prop de les cases de la possessió a una explanada, queden restes d'edificacions i un caminó que puja del comellar. Ceràmica en superfície i monedes.

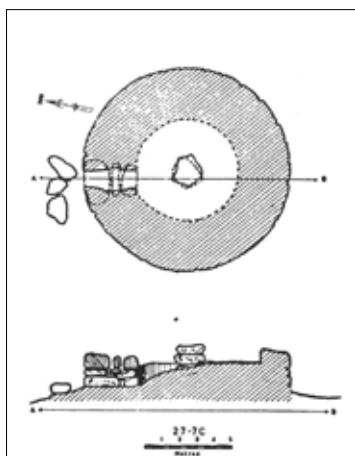
i) CAN MUNTENS. Darrere el corral de ses Monges, molt a prop de l'era de Can Muntens hi ha la base d'un talaiot quadrat i a la partió entre Can Carbonell i Can Muntens la paret d'una habitació feta amb lloses molt altes. Dins el mateix corral de ses Monges hi havia part del poblat.

A la mateixa plaça del poble fent un clot d'un pi es va trobar un forn ple de ceràmica.

j) ELS GALLINERS DE SON RIBES. Dins el pletó dels Galliners, molt a prop d'una caseta hi ha la base d'un talaiot redó. Al mig hi va créixer un pi que servia per xibiu. Dins els ullastres dels voltants es ve-

19. Talaiot de sa tanca de ses Oliveres. Detall de la columna i l'entrada.

20. Planta i alçat del talaiot de sa Casa Nova de Pina.

21. Banya de fang.

uen les primeres filades de les habitacions. A baix d'aquestes restes hi passava l'antic camí que anava a Manresa (Lloret) i la barrera del Ramell.

k) SA TANCA DE SES OLIVERES. Gairebé al mig de la tanca i molt a prop de les timbes es troben les restes més ben conservades del terme. Un talaiot de planta circular —vegeu croquis i planimetria de G. Nadal (1931)—. Conserva tota l'estructura amb la columna central i l'entrada mirant a tramuntana. Molt a prop hi ha les restes del poblat en el qual destaca una habitació de forma absidal.

En el Museu de Mallorca es conserva una vaixel·la de tasses i en el de Barcelona una destrat de bronze de tacó de tipus peninsular trobada a una habitació adossada al talaiot (G. Pons Homar).

l) SA CASA NOVA. Davant les cases i tapat per una mata d'ullastre hi ha unes restes difícils de catalogar. Al voltants es troba ceràmica de tot tipus. Molt a prop i a la part de ponent es veu una pedrera.

m) SON BARRERA. Bassa des tancat de ses Penyes. Bassa envoltada de grans pedres. Restes d'enterraments.

n) SES TALAIES DE SON MIQUELET. Damunt un turó i a la punta que fan els establits de Son Miquelet i sa cova de Son Mesquida es troba una espècie de túmul escalonat on a la part més alta es troben les restes d'una habitació de pedres molt grosses.

A la sala Planes del Museu Arqueològic de Barcelona es troba una banya de fang que mida cinquanta centímetres d'arc, set i mig centímetres de diàmetre de base i sis mil·límetres de grossor i té un forat al seu extrem.

o) SON MESQUIDA NOU. Davant les cases i a dins la pleta es troba molta ceràmica. També es trobà una destrat de bronze.

p) PUIG MOLTÓ. Dins la pleta a l'esquerra de les cases, dominant tota la plana de Montuïri i la vall de Pina hi ha les restes d'un poblat segurament emmurallat. En el seu coster s'han trobat fragments de ceràmica de diferents èpoques (terme de Montuïri).

AQUEST VUITÈ NÚMERO DE LES
Plagues d'Història i Cultura
TITULAT *Pina II*,
DE BERTAT SERVERA RIBAS,
HA ESTAT PUBLICAT
PER L'AJUNTAMENT D'ÀLGIDA
AMB MOTIU DE LES FESTES
DE SANT COSME I SANT DAMIÀ,
DIUMENGE, DIA 26 DE SETEMBRE DE 1999.

TAULA DE MULTIPLICAR

1 x 0 = 0
1 x 1 = 1
1 x 2 = 2
1 x 3 = 3
1 x 4 = 4
1 x 5 = 5
1 x 6 = 6
1 x 7 = 7
1 x 8 = 8
1 x 9 = 9

2 x 0 = 0
2 x 1 = 2
2 x 2 = 4
2 x 3 = 6
2 x 4 = 8
2 x 5 = 10
2 x 6 = 12
2 x 7 = 14
2 x 8 = 16
2 x 9 = 18

3 x 0 = 0
3 x 1 = 3
3 x 2 = 6
3 x 3 = 9
3 x 4 = 12
3 x 5 = 15
3 x 6 = 18
3 x 7 = 21
3 x 8 = 24
3 x 9 = 27

4 x 0 = 0
4 x 1 = 4
4 x 2 = 8
4 x 3 = 12
4 x 4 = 16
4 x 5 = 20
4 x 6 = 24
4 x 7 = 28
4 x 8 = 32
4 x 9 = 36

5 x 0 = 0
5 x 1 = 5
5 x 2 = 10
5 x 3 = 15
5 x 4 = 20
5 x 5 = 25
5 x 6 = 30
5 x 7 = 35
5 x 8 = 40
5 x 9 = 45

6 x 0 = 0
6 x 1 = 6
6 x 2 = 12
6 x 3 = 18
6 x 4 = 24
6 x 5 = 30
6 x 6 = 36
6 x 7 = 42
6 x 8 = 48
6 x 9 = 54

7 x 0 = 0
7 x 1 = 7
7 x 2 = 14
7 x 3 = 21
7 x 4 = 28
7 x 5 = 35
7 x 6 = 42
7 x 7 = 49
7 x 8 = 56
7 x 9 = 63

8 x 0 = 0
8 x 1 = 8
8 x 2 = 16
8 x 3 = 24
8 x 4 = 32
8 x 5 = 40
8 x 6 = 48
8 x 7 = 56
8 x 8 = 64
8 x 9 = 72

9 x 0 = 0
9 x 1 = 9
9 x 2 = 18
9 x 3 = 27
9 x 4 = 36
9 x 5 = 45
9 x 6 = 54
9 x 7 = 63
9 x 8 = 72
9 x 9 = 81